

Матіяш Валентина Василівна,

кандидат педагогічних наук,

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка; м. Тернопіль

Рославець Руслана Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ПЕДАГОГІЧНО-КРАЄЗНАВЧА МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ: СУЧАСНІ АСПЕКТИ

У статті розглянуто особливості побудови моделі вчителя з урахуванням його педагогічно-краєзнавчої діяльності. Визначено основні аспекти готовності до педагогічно-краєзнавчої діяльності, що відображені у запропонованій моделі: структурність, ієрархічність, інтегративність та цілісність. Представлено складові моделі відповідно до специфічного впливу педагогічного краєзнавства як системи утворюючого фундаментального ядра: мотиви педагогічно-краєзнавчої діяльності, знання педагогічного краєзнавства, педагогічно-краєзнавчі уміння та навички, а саме: мотиваційний, змістовий та процесуально-діяльнісний. Виявлено педагогічні умови функціонування розробленої системи педагогічно-краєзнавчої підготовки вчителів та визначено місце педагогічного краєзнавства в системі зазначеної підготовки.

Ключові слова: система, модель, педагогічно-краєзнавча підготовка, готовність до педагогічно-краєзнавчої діяльності, положення, принципи, педагогічно-краєзнавчі знання, уміння, навички.

Постановка проблеми. У Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), у законах України «Про освіту», «Про вищу освіту» акцентується увага на модернізації вищої освіти, визначенні основних напрямів її формування.

Важливою віхою у житті учительської професійної спільноти стала Концепція Нової української школи як інтелектуальне і організаційне ядро освітньої реформи. Інституційний фундамент для впровадження реформи ставить суттєві вимоги до підготовки майбутніх педагогів. Саме педагогічно-краєзнавча підготовка дозволить всебічно розкрити модель підготовки учителя, здатного працювати в умовах сучасних педагогічних викликів: власноруч готувати авторські навчальні програми, обирати підручники, методи, стратегії, способи і засоби взаємодії, активно відображати власну професійну думку.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Підготовці до педагогічної діяльності, розв'язанню завдань творчого характеру, формуванню професійно-значущих якостей особистості майбутніх учителів присвячені роботи В. І. Андрєєва, В. І. Загв'язінського, Н. В. Кічук, В. У. Коротяєва, О. Л. Кошелева, А. Ф. Линенко, З. С. Левчук, М. Ф. Ломонової, Г. О. Петрової, О. Є. Приходько, О. Г. Сущенко, З. П. Шабаліної та ін.

У контексті нашого дослідження особливий інтерес становлять роботи, присвячені формуванню у студентів певних професійно-значущих умінь: дослідницьких (Н. С. Амеліна, В. В. Борисов, І. В. Катишинська), проєктувальних (І. М. Шапошнікова), конструктивних (В. В. Докучаєва, О. А. Комар), організаційних (В. І. Завіна, Л. В. Заремба, Л. А. Савченко), комунікативних (В. В. Каплинський). Так, значний інтерес викликає погляд В. В. Борисова на основні дослідницькі вміння, які необхідні сучасному вчителю. Йдеться про такі вміння, як вивчення особистості дитини, вивчення й узагальнення методів роботи та педагогічного досвіду, вдосконалення особистісної системи впливу на особистість дитини та інноваційна діяльність.

Мета статті: представлення і обґрунтування моделі педагогічно-краєзнавчої підготовки майбутнього вчителя.

Результати дослідження. Спираючись на науковий фонд з проблеми, ми дійшли висновку, що формування готовності майбутніх учителів до педагогічно-краєзнавчої діяльності є складним, багатогранним, багатоетапним процесом. При його науковому осмисленні стало цілком очевидним, що цей процес визначає низку передумов різного порядку: економічних, соціальних, соціологічних, психологічних та педагогічних. Саме сукупність останніх і відображає нагромаджені до нашого часу досвід діяльності соціуму, об'єктивно дійові фактори, що вносять певні корективи в цей процес, визначають перспективу його розвитку та можливості реалізації результатів. Отже, розв'язати цю

проблему можна лише чіткою, науково-обґрунтованою методикою керівництва даним процесом.

Як відомо, керівництво будь-якою діяльністю обов'язково передбачає її цілеспрямованість на досягнення результатів, що сфокусовані в цілях. Розробляючи педагогічну технологію керівництва процесом, який досліджується, ми прогнозували продуктивність методом моделювання. Науковцями загально визнано, що моделювання педагогічних явищ передбачає імітацію реально існуючих особливостей цього явища як педагогічної системи через створення спеціальних аналогів, у яких відтворюються принципи організації і функціонування означеної системи [1; 2]. Тому виникла необхідність універсальної системи, яка могла б об'єднати на основі синтезу різноманітні види діяльності й охопити весь період навчання з інформаційними структурами, що повинні поступово та систематично ускладнюватись і розгалужуватись, забезпечуючи тим самим вільний вибір умов самореалізації майбутніх учителів.

У педагогічній науці доведено, що в модель особистісних властивостей випускника закладу вищої освіти входять три групи якостей: система професійно цінних особистісних якостей майбутнього вчителя; система знань, що розкриває цілісний процес формування особистості школяра; система знань, умінь і навичок, що сприяють організації цього процесу [3; 4]. Отже, йдеться про взаємодію, взаємозалежність, взаємозумовленість і взаємозв'язок, двох компонентів – спонукального та виконавчого. Взяти до уваги той факт, що єдиного підходу до побудови моделі особистості вчителя та його діяльності не існує, та, опираючись на теоретичний аналіз і матеріали діагностичного дослідження, ми спробували розробити експериментальну модель підготовки фахівця до педагогічно-краєзнавчої діяльності. Відзначимо, що при побудові моделі ми керувалися вихідними положеннями, які впливають із мети дослідження – простежити процес удосконалення фахової підготовки майбутніх учителів, сформувавши їхню готовність до педагогічно-краєзнавчої діяльності. Відтак важливою стала й конкретизація обраного нами аспекту – з'ясувати роль педагогічного краєзнавства, що відображає своєрідність і новизну завдань професійної підготовки майбутнього вчителя, а також змісту, шляхів і методичної організації, які забезпечать її ефективність.

Структурність як сукупність процесів, що акумулюють стан готовності до вказаного виду діяльності. Шляхом синтезування елементів готовності ми визначили три складові компоненти: мотиваційний (інтерес, потреба, установка на педагогічно-краєзнавчу діяльність), змістовий (синтез необхідних і достатніх професійно значимих знань, що відображають педагогічно-краєзнавчу компетентність майбутнього вчителя) та процесуально-діяльнісний (інтегральні педагогічно-краєзнавчі вміння та навички

особистості).

Ієрархічність, суть якої полягає в тому, що кожен із означених компонентів моделі виступає підсистемою, тобто може ускладнюватися і розгалужуватися. Це спричинило необхідність розглядати кожне з них в структурній організації і взаємодії з іншими компонентами. Слід також зазначити, що мотиваційна сфера виступає домінуючою підсистемою, оскільки інтелектуальна активність є основою педагогічної діяльності. Тому педагогічно-красназничу діяльність ми не можемо розглядати як похідну, вона спроектована через мотивацію. Йдеться про залежність особистого змісту діяльності від мотиву. Слід мати на увазі той факт, що мотиваційна сфера має властивість змінюватися і поглиблюватися залежно від стану готовності особистості до педагогічно-красназничої діяльності.

Інтегративність, яка передбачає умовність існування кожного компоненту визначеної моделі. Мотиваційний, змістовий і процесуально-діяльнісний компоненти перебувають у безперервній взаємозалежності, взаємозв'язку та взаємопроникненні і без цього практично існувати не можуть. Цілісність, що зумовлює єдність і взаємодію компонентів системи як єдиного цілого, без чого неможливо правильно виділити компоненти, частини. Будь-яка спроба розподілити модель на окремі частини призведе до часткової або повної її втрати. Деталізуємо кожну складову розробленої моделі відповідно до специфічного впливу педагогічного красназництва як системоутворюючого фундаментального ядра.

Перший «шар» готовності вчителя до гуманітаризації навчання відображає мотиви включення студентів даний вид діяльності. До них як інтегральне доцільно відносити: усвідомлення значимості педагогічного красназництва, сформованість стійкого інтересу до цієї сфери діяльності, постановка та потреба творчо використовувати у своїй майбутній педагогічній діяльності педагогічно-красназничі знання, вміння та навички, бажання досягнути успіху в досліджуваній діяльності, високі моральні якості особистості.

Другий «шар» моделі становлять знання педагогічного красназництва, професійна компетентність майбутнього вчителя з основ використання педагогічного красназництва.

Третій «шар» моделі відображає педагогічно-красназничі вміння та навички. Успішне забезпечення професійної педагогічно-красназничої роботи з молодшими школярами можливе при наявності у майбутніх учителів певної системи вмінь: визначити мету, завдання, планувати й організувати цей вид діяльності з дітьми; чітко окреслити зміст і обирати ефективні форми, методи та засоби його реалізації, організувати пошукову роботу для накопичення відповідного педагогічно-красназничого матеріалу.

Отже, проведений нами аналіз діагностичного рівня підготовки студентів до здійснення такого виду діяльності, узагальнення педагогічного досвіду вищої педагогічної школи в цьому аспекті дозволили представити модель підготовки фахівця через педагогічно-красназничу діяльність, визначити її змістові та процесуальні основи. Останнє і визначало систему дослідно-експериментальної роботи.

Зазначимо, що в реалізації системи підготовки студентів засобами педагогічного красназництва ми врахували специфіку навчально-виховного процесу у закладі вищої освіти. Він, як відомо, включає формування в єдності знань, умінь, навичок, потреб, моральних переконань особистості майбутнього фахівця. Під системою педагогічно-красназничої підготовки студентів є всі підстави розуміти таку цілеспрямовану єдність змісту, форм і методів педагогічно-красназничої роботи, таку їх послідовність, яка забезпечить найбільш оптимальний шлях досягнення поставленої мети.

Розроблена нами система дослідно-експериментальної роботи базувалася на вихідних положеннях:

- діагностика, що передбачає диференціацію засобів педагогічної дії на даний процес залежно від рівня сформованості готовності;
- провідна роль діяльності та спілкування у формуванні спеціаліста;

- забезпечення єдності мотиваційного, змістового і процесуально-діяльнісного компонентів готовності особистості;

- єдність теоретичної й практичної підготовки студентів, що передбачає водночас систематизацію теоретичних знань з педагогічного красназництва і надбання певних практичних умінь та навичок;

- оптимальність;

- послідовність і наступність в організації навчально-виховного процесу.

Вважаємо необхідним конкретизувати зміст деяких з них. Так, діагностика рівня готовності проводилася на основі використання анкет, тестів, бесід, педагогічних спостережень, самооцінок та інших методів. Отримані дані свідчать про реальний стан готовності студентів до означеного виду діяльності і є основою для пошуку відповідних педагогічно доцільних заходів. Діагностична робота передбачала кілька етапів.

Оптимальність як вихідне положення полягає у свідомому плануванні такого варіанту структури навчального процесу у вищому педагогічному навчальному закладі, який би з урахуванням сучасних психолого-педагогічних умов забезпечив максимально можливу ефективність педагогічно-красназничої підготовки майбутніх фахівців при раціональних витратах часу і зусиль викладачів і студентів. Закономірно, що ефективність навчання залежить від вибору й оптимального поєднання методів, форм і прийомів використання педагогічного красназництва. Це положення вимагає педагогічної доцільності, раціональності, почуття міри при застосуванні всіх складових навчального процесу в підготовці майбутніх спеціалістів до зазначеної діяльності, сприяє досягненню максимально можливих результатів при мінімальних затратах часу та зусиль. У цьому теж проглядаємо його гуманістичне значення.

Послідовність і наступність як принципи передбачають такий підхід в організації навчально-виховного процесу, при якому кожен елемент засвоєного навчального матеріалу базується на раніше набутих знаннях і виступає як їх логічне продовження. Послідовність, на нашу думку, необхідна насамперед у змісті навчання. Важливо сформувати необхідну і достатню систему знань з педагогічного красназництва від першого до останнього року перебування студента у вищому педагогічному навчальному закладі, враховуючи його складність, обсяг та актуальність. Слід відзначити, що прогалини у знаннях студентів сприяють появі «білих плям», унаслідок чого переривається логічний зв'язок та єдність засвоєних ними знань і в результаті руйнується цілісність педагогічно-красназничої освіти. Послідовність повинна бути й у різних формах організації навчальної діяльності студентів. Якщо першочергові тільки знайомляться з елементами педагогічно-красназничої роботи, основними поняттями, термінологією, то в їхній навчальній діяльності повинні домінувати такі форми як лекції, консультації, інструктажі, а для студентів старших курсів провідними формами можуть бути самостійна робота з педагогічно-красназничими джерельними матеріалами, дослідницькі, творчі завдання, проектна діяльність.

В ході дослідження нами були визначені педагогічні умови функціонування розробленої системи педагогічно-красназничої підготовки майбутніх фахівців. Розкриємо їх суть.

1. Професійна педагогічно-красназнича спрямованість навчання студентів. Формування педагога нового типу, думаючого, ініціативного, самокритичного буде успішним, якщо майбутній фахівець уже у роки навчання у закладі вищої освіти буде поставлений в умови, наближені до діяльності вчителя. Включення студентів з перших днів навчання в систему відносин, що постійно розширюються, які не тільки розкрили б специфіку педагогічної праці, але поглиблювалися б педагогічно-красназничими знаннями, вміннями, навичками.

2. Стимулювання пізнавальної діяльності студентів. Гнучке використання засобів, методів, прийомів, що сприяють активності мислення студентів, постійному творчому пошуку, оновленню ідей призведе до глибшого продуктивного засвоєння проблем педагогічного красназництва.

3. Впровадження активних педагогічних технологій у навчально-виховний процес, що забезпечується використанням у циклі педагогічних дисциплін моделювання, проблемних питань, різноманітних дискусій, ділових ігор, завдань творчого та навчально-дослідницького характеру. Це дозволить залучити студентів до педагогічно-краєзнавчої діяльності. Активні форми та результативні методи навчання сприяють удосконаленню знань, умінь і навичок студентів. Слід підкреслити, що оновлення технологій навчально-виховного процесу передбачає перехід студента з позиції «об'єкта» в «суб'єкт» навчальної діяльності. Навчальні завдання носили творчий, дослідницький характер, мали особистісну спрямованість та моделювали різні аспекти педагогічного краєзнавства.

Організоване таким чином навчання у вищій педагогічній школі сприятиме успішній підготовці до майбутньої педагогічно-краєзнавчої діяльності.

4. Морально-психологічна атмосфера в студентському колективі, що сприяє невимушеному спілкуванню між студентами, винесенню особистісної зацікавленості у педагогічно-краєзнавчу діяльність. Як доведено дослідниками (Ф.Гоноблін, Н.Кузьміна), важливого значення в організації навчально-виховного процесу набуває особистісний аспект. Це дає підстави стверджувати, що підготовка майбутнього фахівця перебуває у прямій залежності від

професійної культури викладача закладу вищої освіти. Моральне обличчя педагога, його професійна майстерність, уміння вибрати правильний стиль спілкування, емоційно регулювати поведінку, володіння почуттям нового, широкою науковою ерудицією, розуміння проблем сучасної школи є вирішальними в активізації навчальної діяльності майбутніх учителів.

Основне в системі дослідно – експериментальної роботи - дати студентам знання з педагогічного краєзнавства та виробити вміння раціонально і творчо їх використовувати. Досягнення цієї мети ускладнюється наявністю існуючих протиріч між бажанням використовувати педагогічне краєзнавство у практичній роботі та недостатньою інформацією про його своєрідність, потребою професійної діяльності творчого характеру і репродуктивним характером навчання студентів, між складними завданнями, що стоять перед сучасним учителем початкових класів і низьким рівнем готовності студентів до використання педагогічного краєзнавства у шкільній практиці. Розв'язання цих протиріч неможливе без підвищення творчого потенціалу навчального процесу у закладі вищої освіти, максимальної активізації пізнавальної діяльності студентів. За результатами дослідницької роботи ми визначили місце педагогічного краєзнавства в системі вищої педагогічної підготовки (див. рис.1).

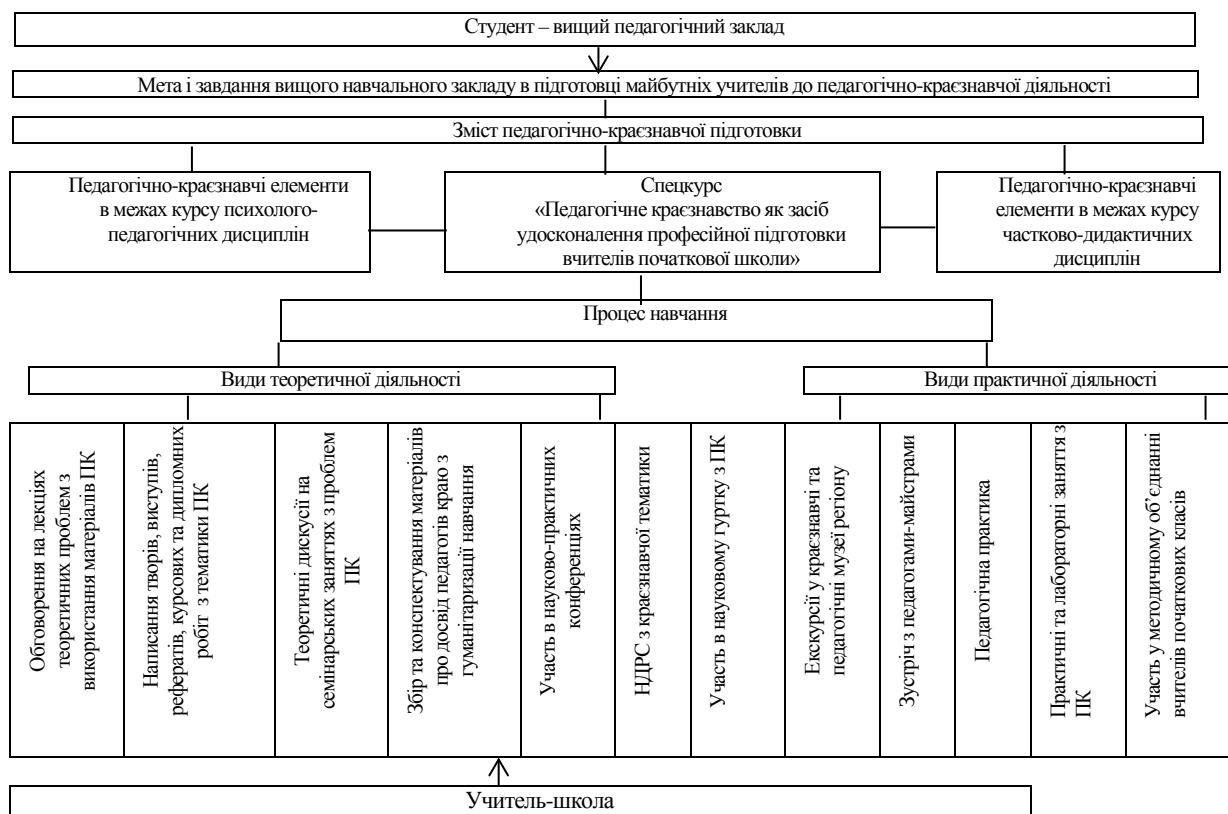

Рис. 1. Місце педагогічного краєзнавства в системі педагогічної підготовки.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Впроваджені нами системний підхід, що базується на педагогічному краєзнавстві, націлений на забезпечення позитивної динаміки підготовки майбутніх спеціалістів у сучасних умовах. Дослідження не вичерпали всіх аспектів розглянутої проблеми.

Подальшому вивченню підлягають такі проблеми як: технологія формування банку педагогічно-краєзнавчої інформації, формування духовності майбутніх учителів засобами педагогічного краєзнавства.

Список використаних джерел

1. Безпалько В. П. Основы теории педагогических систем: проблемы и методы психологического обеспечения технических обучающихся систем/ В. П. Безпалько., Воронеж, 1997. 131с.
2. Гусак П.М. Технологія засвоєння студентами дидактичних теорій/ П.М. Гусак., Луцьк, 1966. 120с.
3. Коробченко А.А. Проблеми особистісно-орієнтованого навчання у вищих навчальних закладах/ А.А. Коробченко// Збірник наукових праць Бердянського педагогічного університету. Серія «педагогічні науки». – Бердянськ: БДПУ, 2005. – №4. – 210с.

4. Полехіна В.М. Педагогічне краєзнавство як сучасна інноваційна тенденція у підготовці фахівців у вищих педагогічних навчальних закладах / В.М.Полехіна // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2014. – №10. – С.194-199.
5. Побірченко Н.С. Педагогічне краєзнавство: теоретико-методологічні аспекти // педагогічна і психологічна науки в Україні збірник наукових праць до 15-річчя АПН України у 5 томах. Т.1: Теорія і історія педагогіки. – К.6, Педагогічна думка, 2007. – С. 79 – 81.
6. Радул В.В. Діагностика особистості майбутнього вчителя / В.В.Радул, К., 1995. 180с.
7. Хомич Л.О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів / Л.О.Хомич, К.: «Magіstr-S»,1998. 200с.

References

1. Bezpalko, V.P.Fundamentals of the theory of pedagogical systems: problems and methods of psychological support of technical teaching systems / V.P.Bezpalko. – Voronezh, 1997. – 131 s.
2. Gusak P. M. Technology of learning by students the didactic theories / P.M. Gusak. – Lutsk, 1966. – 120 s.
3. Korobchenko, A.A .Problems of Personality-Oriented Education in Higher Educational Institutions / A. A. Korobchenko // Collection of scientific works of Berdyansk Pedagogical University. Series "pedagogical sciences". – Berdyansk: BDPU, 2005. – №4. – 210 s.
4. Polechin V.M/ Pedagogical local lore as a modern innovat ivetendency in the training of specialist sathigher pedagogical educational establishments / V.M.Polechin // Problems of preparing a modern teacher. - 2014 - 10. – P. 194 – 199.
5. Pobirchenko, N.S. Pedagogical local lore: theoretical and methodological aspects // pedagogical and psychological sciences in Ukraine 6 collection of scientific works for the 15th anniversary of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine in 5 volumes. T.1: Theory and history of pedagogy. - K.6 Pedagogical Dumka, 2007. – P. 79 – 81.
6. Radul, V.V. Diagnostics of the personality of the future teacher / V.V.Radul, K., 1995. – 180s
7. Khomich, L.O. Professional-pedagogical training of a primary school teacher/ L.O. Khomich, K. : "Master-S", 1998. – 200 s.

В статье рассмотрены особенности построения модели работы учителя с учетом его педагогически краеведческой деятельности. Определены основные аспекты готовности к педагогически краеведческой деятельности, отражены в предложенной модели: структурность, иерархичность, интегративность и целостность. Представлены составляющие модели специфическому воздействию педагогического краеведения как система образующего фундаментального ядра: мотивы педагогически краеведческой деятельности, знания педагогического краеведения, педагогически краеведческие умения и навыки, а именно: мотивационный, содержательный и процессуально-деятельностный. Выявлены педагогические условия функционирования разработанной системы педагогически краеведческой подготовки учителей и определено место педагогического краеведения в системе указанной подготовки.

Ключевые слова: система, модель, педагогическо-краеведческая подготовка, готовность к педагогически-краеведческой деятельности, положение, принципы, педагогическо-краеведческие знания, умения и навыки.

The article deals with the peculiarities of constructing a model of a teacher based on its pedagogical local lore activity. The basic aspects of readiness for pedagogical local lore activity which are reflected in the proposed model: structure, hierarchy, integrability and integrity, are determined. The model components are represented in accordance with the specific influence of pedagogical local lore as a system of creating the fundamental nucleus: motives of pedagogical local lore activity, knowledge of pedagogical local lore, pedagogical local lore ability and skills, namely: motivational, substantive and procedural-activity. The main statements of the model which includes a system of pedagogical ethnographic training of a future specialist are specified, diagnostics on the basis of differentiation of means of pedagogical action on the level of formation of readiness; the leading role of the activity and communication in the formation of a specialist; the unity of the motivational, substantive and procedural-activity components of readiness; unity of theoretical and practical training of students; optimality, consistency and continuity in the organization of the educational process. The pedagogical conditions of functioning of the developed system of training of a teacher are revealed, professional pedagogical and ethnographic orientation of students' training; stimulation of cognitive activity of students; introduction of active pedagogical technologies into the educational process; moral and psychological atmosphere in the student's team The place of pedagogical local lore in the system of the specified training is determined.

Key words: system, model, pedagogical local lore training, readiness for pedagogical local lore activity, statements, principles, pedagogical local lore knowledge, ability, skills.

УДК 378.14:336

DOI 10.31339/2413-3329-2019-1(9)-91-95

Михальчинець Галина Томівна,

старший викладач,

Мукачівський державний університет, м. Мукачево

МІЖПРЕДМЕТНА ІНТЕГРАЦІЯ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ЕКОНОМІСТІВ

У статті проаналізовано проблему фахової підготовки фахівців економічного профілю, підходи до інтеграції фундаментальних та фахових навчальних дисциплін при підготовці фахівців-економістів у системі вищої освіти.

Ключові слова: вища освіта, фундаментальні дисципліни, фахові дисципліни, інтеграція знань, фахова підготовка, фахівець-економіст.

Постановка проблеми. Євроорієнтований розвиток України та підписання Болонської конвенції передбачили зміни у вищій школі та її модернізацію. Урбанізоване сучасне суспільство має широкомасштабну потребу в освітній підготовці членів суспільства, формуванні особистості, що здатна до саморозвитку і самовдосконалення. Якісна фахова освіта покликана вирішувати складний комплекс найрізноманітніших завдань, пов'язаних з підготовкою майбутніх професіоналів, які готові бути учасниками сучасного європейського ринку праці, бути мобільними та

генерувати свої знання в практичну діяльність у обраній до вивчення галузі. Сучасна освічена молода людина має легко адаптуватися до швидкозмінних соціальних та технологічних умов, бути з високим інтелектуальним і творчим потенціалом, вміти використовувати набуті знання у розв'язанні виробничих, політичних, економічних та інших задачах, фахівцем галузі якої він є.

Фахова освіта та компетентність економіста покликани формувати в студентів здатність збирати, обробляти,